

**Alex Storożyński, *Kościuszek. Książę chłopów*,
Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2018, ss. 540.**

Tadeusz Kościuszek należy do panteonu bohaterów polskiej, jak i amerykańskiej historii. Nazwany przez cesarza Francuzów Napoleona I Bonapartego „bohaterem północy”, a przez trzeciego prezydenta USA Thomasa Jeffersona „najczystszy synem wolności jakiego poznałem [...] i to wolności dla wszystkich, a nie tylko dla nielicznych i bogatych” do teraz budzi inspiracje, jak i kontrowersje w dyskursie badawczym oraz dziennikarskim. Romantyczny bojownik o polską i amerykańską niepodległość doczekał się licznych opracowań zarazem o profilu naukowym, popularnonaukowym, jak i hagiograficznym. Autorami tych publikacji byli zarówno polscy oraz amerykańscy pisarze. Do najważniejszych dotychczasowych pozycji należy wymienić polskie prace m.in. Tadeusza Korzona – *Kościuszek. Biografia z dokumentami* z 1894 r., Bartłomieja Szynclera – *Tadeusz Kościuszek (1746–1817)* z 1991 r., ale również amerykańskich historyków m.in. Miecisława Haimana – *Kosciuszek in the American Revolution* z 1943 r. i *Kosciuszek, leader and exile* z 1946 r. Na pewną uwagę zasługuje również publikacja polonijnych działaczy z Szwajcarii Janusza Morkowskiego i Benedykta Drewnowskiego – *Kościuszek w Szwajcarii 1815–1817* z 2016 r., która odnosi się do ostatnich lat życia tytułowej postaci.

Na tle tak szerokich badań publikacja Alexa Storożyńskiego jest jednak na swój sposób nowatorska. Autor urodził się w 1961 r. i pochodzi z polskiej rodziny, która po II wojnie światowej znalazła się w Stanach Zjednoczonych. Storożyński jest utytułowanym dziennikarzem, który osiągał liczne sukcesy m.in. został uhonorowany w 1999 r. Nagrodą Pulitzerza za przeprowadzenie „efektywnej kampanii uratowania źle zarządzanego finansowo teatru Apollo na Harlemie”.

Storożyński chociaż nie jest zawodowym historykiem podjął się ciężkiej i mozolnej pracy połączenia kościuszkowskich prądów historiografii polskiej i amerykańskiej. Książka *Kościuszek. Książę Chłopów* nie jest jednak wyłącznie syntezą opracowań. Autor, który sprawuje od 2008 r. funkcję prezesa Fundacji Kościuszkowskiej, jak sam stwierdził we wstępie ma „obsesję” na punkcie Kościuszki. Pełen pasji badawczej dotarł do oryginalnych źródeł i na nowo wnikliwie je odczytywał, często znajdując błędy w dawnych ustaleniach. Przeprowadzona przez niego kwerenda jest imponująca, zawiera bowiem zarówno polskie, amerykańskie, jak i szwajcarskie archiwalia. Storożyński nie zapomniał również o bazie źródłowej wydanych dokumentów, wspomnień, relacji i korespondencji.

Recenzowana książka została napisana w języku angielskim, a jej tłumaczem był Jarosław Mikos. Pierwsze wydanie nakładem Wydawnictwa W.A.B. ukazało

się w 2009 r., a drugie poprawione w 2018 r. Pewne wątpliwości budzi jednak translacja tytułu *Kościuszko. Książę chłopów*. Oryginalny tytuł brzmi bowiem następująco: *The Peasant Prince. Thaddeus Kosciuszko and the Age of Revolution*. Polski podtytuł pracy *Książę Chłopów* chociaż jest zgodny z tradycjami raclawickimi występującymi w polskiej historiografii, niestety jest zbyt wąski w kontekście opisanego przez Storożyńskiego *The Peasant Prince* Kościuszki. Tytułowy bohater zdaniem autora był bojownikiem o wolność wszystkich uciemionych, niezależnie od ich wyznania, koloru skóry czy pochodzenia społecznego. Kościuszko jak stwierdził Storożyński we wstępie: „Był namiętnym rzecznikiem republikanizmu, czyli jak byśmy dzisiaj powiedzieli, demokracji. Szanował wszystkich ludzi, niezależnie od rasy, wyznania, klasy społecznej, płci i narodowości. Zdumiewa jego dobrze znany testament, w którym domagał się wyzwolenia czarnych niewolników. Kościuszko walczył jednak także o prawa chłopów, Żydów, amerykańskich Indian, kobiet i wszystkich innych ofiar dyskryminacji. Był prawdziwym księciem tolerancji”.

Rozprawa została napisana w układzie chronologiczno-problemowym, chociaż autor zaczyna ją od opisu jego zdaniem szczególnie ważnego wydarzenia w życiu Kościuszki, którym była jego próba ucieczki z ukochaną Ludwiką Sosnowską – córką magnata Józefa Sosnowskiego. Klęska tego uczucia doprowadziła bowiem do wyjazdu Kościuszko do Stanów Zjednoczonych, gdzie rozpoczął swoją stopniową karierę wojskową. Wracając jednak do opisu pracy, składa się ona z wprowadzenia, podziękowań oraz szesnastu rozdziałów o następujących dość literackich tytułach: 1) Złamane serca i greccy bohaterowie; 2) Buntownik przyłącza się do sprawy; 3) Zwrot: bitwa pod Saratogą; 4) Francuskie ego i kolonialni spiskowcy; 5) Architekt West Point; 6) Skala, afrykański książę i zdrajca Ameryki; 7) Polski Jankes jedzie na Południe; 8) Miłość i rakiety; 9) Wielcy magnaci i zniewolone masy; 10) Pierwsza konstytucja w Europie i polska rewolucja; 11) Arystokraci zdrajcy; 12) Buntownicy Kościuszki: chłopscy kosynierzy, mieszczańska milicja i żydowska kawaleria; 13) Polska znika z mapy Europy; 14) Kościuszko próbuje wyzwolić niewolników Jeffersona; 15) Napoleon nie staje na wysokości zadania; 16) Wieśniak bez ojczyzny. Kolejność omawianych przez Storożyńskiego zagadnień jest logicznie ułożona, daje pełny obraz działalności Kościuszki zgodny z rytmem jego życia.

Książka *Kościuszko. Książę chłopów* nie jest wyłącznie poświęcona tytułowej postaci. Rozprawa zgodnie z angielskim podtytułem *and the Age of Revolution* (i wiek Rewolucji – tłum. M.R.) jest również próbą omówienia burzliwego i obfitego w wydarzenia przełomu XVIII i XIX w. Storożyński syntetycznie przedstawia sytuację polityczną i społeczną w Polsce, Stanach Zjednoczonych i na świecie. Celne są również obserwacje autora o publicystyce oświeceniowej, która miała spory wpływ na ukształtowanie republikańskich poglądów Kościuszki. Autor pisząc z perspektywy społecznej zwraca szczególną uwagę na problematykę ekono-

miczną, rasową i religijną. Często jednak propozycje w opisach są źle wymierzone, a otoczenie przyćmiewa tytułowego bohatera książki.

Poważnym mankamentem rozprawy jest umieszczenie licznych przypisów na końcu książki, co utrudnia lekturę. W publikacji nie zawarto także skróconego kalendarium Kościuszki, który mógłby w zwięzły sposób przedstawić historię życia tytułowej postaci, a tym samym usystematyzować informacje zawarte w treści. Ponadto w pracy Storożyńskiego widać brak warsztatu historyka. W części zamieszczonych cytatów autor nie powołał się bowiem na źródło ich pochodzenia. Podobnie nie wiadomo, skąd zaczerpnięto niektóre dane szczegółowe, np. statystyki. W kilku miejscach w treści podawane są powtarzające się informacje, czasami nawet kilkukrotnie. Choć Storożyński stwierdził w wstępie, że pragnie uniknąć hagiograficznego przedstawienia Kościuszki, nie wypełnił w tym zakresie swojego zadania. Tytułowa postać jest w jego narracji wolna niemal od wad, a co chwile powtarzające się banalne opisy rozmyślań Kościuszki nad problematyką nierówności mogą nie tyle znudzić czytelnika, co wręcz wprawić go w konsternację.

Reasumując pomimo wykazanych w moim subiektywnym odczuciu wad warto polecić recenzowaną pracę jako ciekawą publikację, która wiele wnosi do badań poświęconych Tadeuszowi Kościuszce. Biografia Alexa Storożyńskiego ma szczególną pozytywną cechę, jest bowiem barwna i wręcz zbeletryzowana. Dobry język jest sukcesem tłumaczenia Jarosława Mikosa. Atrakcyjność formy sprawia, że postać Kościuszki może być jeszcze bardziej rozpropagowana w społeczeństwie.

Mateusz Ratyński

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego